శ్రీ గురజాడ అప్పారావు ప్రభుత్వ డిగ్రీ కళాశాల యలమంచిలి

తెలుగు విభాగం

కార్యాచరణ : విద్యార్థి ప్రాజెక్ట్

అంశం : సంస్కృత సంధులు, తెలుగు సంధులు.

సమర్పించిన వారు : మనబూం దేవి. 1st M.P.C, Roll no - 4

తెలుగు విభాగా అధిపతి : శ్రీ వి.ఎ. సత్యనారాయణ

సంతకం

1. సవర్ణదీర్ఘ సంధి :-

వర్ణము అనగా అక్షరము సవర్ణము అనగా అదే అక్షరము అ(దే)వే అక్షరముల యొక్క దీర్ఘము ఏకాదేశముగా వచ్చే సంధి. కావున దానిని సవర్ణదీర్ఘ సంధి అన్నారు.

అ, ఇ, ఉ, ఋ లలో ఏదైనా ఒక అచ్చుకు అదే అచ్చు పరమైనప్పుడు వాటి దీర్ఘము ఏకాదేశమగును.

- అ + అ = ఆ
- అ + ఆ = ఆ
- ఆ + ఆ = ఆ
- ఆ + అ = ఆ

1) అ + అ = ఆ

ఉదా :- రామ + అనుజుడు

మ్ + అ + అ = ఆ

మ్ + ఆ = మా

రామానుజుడు

② రామ + ఆలయం

మ్ + అ + ఆ ఆ

మ్ + ఆ = మా

రామాలయం

③ మహా + ఋషి

హ్ + ఆ + ఋ అ

హ్ + అ = హ

మహర్షి.

గుణ సంధి :-

అకారమునకు ఇ ఉ ఋ ౠ పరమైనప్పుడు వరుసగా
↓ ↓ ↓
ఏ ఓ అర్ ౠ ఏకాదేశమగును.

ఉదా :- 1) సర్వ + ఈశ్వరుడు.

ర్ + వ్ + అ + ఈ ఏ

ర + వ్ + ఏ = ర్వే

సర్వేశ్వరుడు.

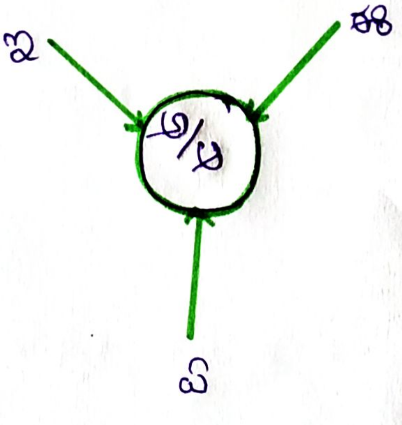

② రాజేంద్ర

రాజా + ఇంద్ర

జ్ + ఆ + ఇ ఏ

జ్ + ఏ = జే

రాజేంద్ర

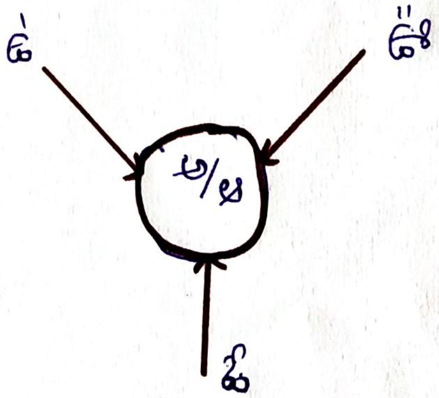

③ దేవ + ఋషి

వ + అ + ఋ షి

వ + అర = వర

దేవర్షి

ర + ష + ఇ = ర్షి

దేవర్షి.

వృద్ధి సంధి :-

అకారమునకు ఏ, ఐ లు పరమైనప్పుడు ఐ కారమును, ఓ ఔ లు పరమైనప్పుడు ఔ కారమును ఏకాదేశమగును.

ఉదా: 1) ఏక + ఏక

క + అ + ఏ ఐ

క + ఐ = కై

ఏకైక

② అష్ట + ఐశ్వర్యములు

ష + ట + అ + ఐ

ష + ట + ఐ

ష + ట + ఐ = ష్టై

అష్టైశ్వర్యములు

③ గంగా + ఓఘము

గ + అ + ఓ ~ ఔ

గ + ఔ = గౌ

గంగౌఘము

యణాదేశ సంధి :-

వరుసగా ఇ ఉ ఋ లకు అసవర్ణములైన అచ్చులు పరమైనప్పుడు య వ ర లు ఆదేశమగును.

ఉదా :- ① అతి + అంతము

త + ఇ + అ య

త + య + అ = త్య

అత్యంతము.

② అతి + ఉగ్రము

త + ఇ + ఉ య

త + య + ఉ

= త్యు

అత్యుగ్రము

③ సు + అస్తి

స + ఉ + అ - వ

స + వ + అ = స్వ

స్వస్తి

REDMI NOTE 5 PRO
MI DUAL CAMERA

అనునాసిక సంధి :-

క చ ట త ప లకు న మ అను అనునాసికాక్షరములు పరమైనప్పుడు క్రమముగా ఆయా వర్గ అనునాసికాక్షరములు ఆదేశమగును.

క చ ట త ప	+	న/మ	=	ఙ ఞ ణ న మ

క				ఙ
చ				ఞ
ట	+	న/మ	=	ణ
త				న
ప				మ

ఉదా :- ① వాక్ + మయము

క్ + మ ఙ

ఙ + మ

ఙ్ + మ్ + అ = ఙ్మ

వాఙ్మయము

② రాట్ + మణి

ట్ + మ ణ్

ణ్ + మ్ + అ = ణ్మ

రాణ్మణి

③ జగత్ + నాటకం

త్ + నా = న

న + నా

న + ఆ

న్ + న్ + ఆ = న్నా

జగన్నాటకం

శ్చుత్వ సంధి :

సకార తవర్గములకు శకార చవర్గము లు పరములగునప్పుడు క్రమముగా శకార చవర్గములే ఆదేశమగును.

స	+	శ	=	శ
త		చ		చ
థ		ఛ		ఛ
ద		జ		జ
ధ		ఝ		ఝ
న		ఞ		ఞ

ఉదా :- ① మనస్ + శాంతి

స్ + శా శ్

శ్ + శ్ + ఆ = శ్శా

మనశ్శాంతి

② సత్ + చరిత్ర

త్ + చ చ్

చ్ + చ్ + అ = చ్చ

సచ్చరిత్ర

③ యావత్ + జీవితం

త్ + జీ జ్

జ్ + జ్ + ఈ = జ్జీ

యావజ్జీవితం

REDMI NOTE 5 PRO

విసర్గ సంధి :-

విసర్గ సంధులు పలు విధములుగా ఉంటాయి. వాటిలో ప్రధానమైన 5 సంధులు తెలుసుకుందాం.

1. విసర్గకు శ ష స లు పరమైనప్పుడు క్రమముగా శ ష స లు వచ్చును.

ఉదా :- మనః + శాంతి

ః + శా శ

శ + శా

శ + శ + ఆ - శ్శా

మనశ్శాంతి

② చతుః + షష్టి

ః + ష - ష

ష + ష + అ - ష్ష

చతుష్షష్టి

③ తపః + సిద్ధి

ః + సి స

స + సి

స + స + ఇ - స్సి

తపస్సిద్ధి

REDMI NOTE 5 PRO
MI DUAL CAMERA

2. విసర్గకు శ ష స, క ఖ ప ఫ లు తప్ప మిగిలిన హల్లులు పరమగునపుడు ఓ కారం ఆదేశమగును.

ఉదా:- ① మనః + హరము

న(ః) + హ ఓ

న + ఓ = నో

మనోహరము

② అయః + మయము

యః + మ ఓ

య + ఓ = యో

అయోమయము

సూత్రం 3:- విసర్గకు చ-ఛ లు పరమగునప్పుడు శ కారము, ట-ఠ లు పరమగునప్పుడు ష కారము, త-థ లు పరమగునపుడు స కారము వచ్చును.

ఉదా: తపః + చర్య

ః + చ శ

శ్ + చ్ + అ = శ్చ

② ధనుః + టంకారము

ష్ + ట్ + అ = ష్ట

ధనుష్టంకారము

③ మనః + తాపము

ః + తా స

స్ + త్ + ఆ = స్తా

మనస్తాపము

4వ సూత్రం:- అహస, స్వస, అంతస, ప్రాతస, పునస, మొదలైన శబ్దాల సకారానికి రకారము వస్తుంది. వీటిలో సకారము అనగా విసర్గ.

ఉదా:- ① అహః + నిశము

ః + ని ర

ర + ని

ర + న్ + ఇ = ర్ని

ఈ అహర్నిశము

② అంతః + జాతీయము

ః + జా ర

ర + జా

ర + జ్ + ఆ = ర్జా

అంతర్జాతీయము.

5వ సూత్రం:- అకారాతర అచ్చు తర్వాత ఉన్న విసర్గకు హలు పరమయితే రకారం వస్తుంది.

ఉదా:- ① ముహుః ముహుః

ః + ము ర

ర + ము ⇒ ర + మ్ + ఉ = ర్ము

ముహుర్ముహుః

② చతుః + ముఖుడు

ర + ము

ర + మ్ + ఉ = ర్ము

చతుర్ముఖుడు.

③ ధనుః + విద్య

ః + వి ర

ర + వ్ + ఇ - ర్వి

ధనుర్విద్య

తెలుగు సంధులు.

సంధి:- పూర్వ పరస్వరంబులకు పరస్వరం ఏకాదేశంబగుట సంధి నాబడు.

పూర్వస్వరము అనగా మొదటి పదంలోని చివరి అక్షరంలోని అచ్చు పరస్వరము అనగా రెండవ పదంలోని మొదటి అచ్చు సంధి అనగా రెండు పదములు కలిసి సంధిగా మారేటప్పుడు మొదటి అక్షరంగా ఉన్న అచ్చు బదులుగా ఆదేశంగా వస్తుంది. దానినే సంధి అని చిన్నయసూరి చెప్పారు.

1) రాముడు + అతడు

డ్ + ఉ + అ

డ్ + అ = డ

రాముడతడు.

2) రామ + అయ్య

మ్ + అ + అ

మ్ + అ = మ

రామయ్య

3) చింత + ఆకు

త్ + ఆ = తా

చింతాకు

4) భీముడు + ఇతడు

డ్ + ఉ + ఇ

డ్ + ఇ = డి

భీముడితడు.

5) మనము + ఉంటిమి

మ్ + ఉ + ఉ

మ్ + ఉ = ము

మనముంటిమి

6) అతడు + ఎవడు

డ్ + ఉ + ఎ

డ్ + ఎ = డె

అతడెవడు.

[illegible] :- "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] 4 [illegible] [illegible].

1. [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible].
2. [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible].
3. [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible].
4. [illegible] - [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] :- ① [illegible] + [illegible]

[illegible] + [illegible]

[illegible] + [illegible] = [illegible]

[illegible]

② [illegible] + [illegible]

[illegible] + [illegible] + [illegible] = [illegible]

[illegible] [illegible] + [illegible] = [illegible]

[illegible]

③ [illegible] + [illegible]

[illegible] + [illegible]

[illegible] + [illegible] = [illegible]

[illegible]

REDMI NOTE 5 PRO
MI DUAL CAMERA

1. ఉత్వ సంధి :- ఉత్తునకు అచ్చు పరంబగునప్పుడు సంధి అగును.

'ఉత్తు' - హ్రస్వమైన ఉకారము.

① మనము + ఉంటిమి
మ + ఉ + ఉ
ము + ఉ = ము
మనముంటిమి

② వాను + వాను.
న + ఉ + ఆ
న + ఆ = నా
వానాను

2. ఉత్తు సంధి :- ప్రథమేతర విభక్తి, శత్రర్థ 'చు' వర్ణములందున్న ఉత్తునకు సంధి వైకల్పికముగానగు.

వివరణ :- ప్రథమా విభక్తి ప్రత్యయము తప్ప మిగిలిన విభక్తి ప్రత్యయములలో వచ్చే "ఉత్తు" కు సంస్కృతులలో వర్తమానకాలం. అర్థమును తెలియజేసే 'చు(న)' అనే ప్రత్యయాలలోని ఉత్తునకు సంధి వైకల్పికముగా (అంటే సంధి - జరగడం / జరగకపోవడం) వస్తుంది.

ఉదా :- సంధి జరగడం

1. నాయందున్ + అది
ద + ఉ + అ
ద + అ = దా
నాయందద

① నన్ను(న) + అడిగె
న + న + ఉ + అ
న + న + ఉ = న్న
ఆ నన్నడిగె.

సంధి జరగకపోవడం.

1. నాయందున + అది
న + అ
న + అ = నా
నాయందునాది.

నాయందునాది.

2. నన్నున + అడిగె
న + అ
న + అ = న
నన్నునడిగె

③ వచ్చు[చు(న్) + ఉం]డెను.

చ్ + ఉ + ఉ

చ్ + ఉ = చు

వచ్చుచుండెను.

వచ్చుచు[న్ + ఉం]డెను

న్ + ఉ

న్ + ఉ = ను

వచ్చుచునుండెను

④ I. ఇత్వసంధి :- ఏమ్యాదుల ఇత్తునకు సంధి వైకల్పికముగానగు.

'ఏమ్యాదులు' అనగా - ఏమి, మఱి, కి(షష్ఠీ), అది, అవి, ఇది, ఇవి, ఏది, ఏవి మొదలైనవి.

ఉదా:- 1. ఏ[మి + అ]ంటివి.

మ్ + ఇ + అ

మ్ + అ = మ

ఏమంటివి

ఏ[మి + అ]ంటివి

య్ + అ

య్ + అ = య

ఏమియంటివి.

② హరి[కి(న్) + ఇ]చ్చె

క్ + ఇ + ఇ

క్ + ఇ = కి

హరికిచ్చె

హరికి[న్ + ఇ]చ్చె

న్ + ఇ

న్ + ఇ = ని

హరికినిచ్చె

II. ఇత్వసంధి :- క్రియాపదములందు ఇత్తునకు సంధి వైకల్పికముగానగు.

ఉదా:- సంధి జరగడం.

వచ్చి[రి + అ]ప్పుడు.

ర్ + ఇ + అ

ర్ + అ = ర

వచ్చిరప్పుడు

సంధి జరగకపోవడం.

వచ్చి[రి + అ]ప్పుడు.

రి + య్ + అ

య్ + అ = య

వచ్చిరియప్పుడు.

III. ఇత్వ సంధి :- క్వార్థంబైన ఇత్తునకు సంధి లేదు.

క్వార్థకము అనగా :- భూతకాలిక అసమాపక క్రియ.

ఉదా :- వచ్చి + ఇచ్చెను

చ్చి + ఇ య

య + ఇ = యి

వచ్చియిచ్చెను.

IV ఇత్వసంధి :- మధ్యమపురుష క్రియలందిత్తునకు సంధి వైకల్పికము -గానగు.

ఉదా :- వచ్చితివి + అప్పుడు

వి + ఇ + అ

వ్ + అ = వ

వచ్చితివప్పుడు

వచ్చితివి + అప్పుడు.

వి + ఇ + అ య

య + అ = య

వచ్చితివియప్పుడు.

V. గసడదవాదేశసంధి :- ప్రథమ మీది పరుషములకు గసడదవలు బహుళముగానగు.

ప్రథమా (వు, డు
విభక్తి ము, లు)
ప్రత్యయము

\+

క → గ
చ → స
ట → డ
త → ద
ప → వ

ఉదా :- వాడు + కొట్టె

డు + కొ → గొ

వాడుగొట్టె

సంధి జరగకపోవడం

వాడు + కొట్టె

వాడు కొట్టె

② వాడు + చనియె
డు + చ స
వాడు సనియె

వాడు + చనియె

వాడు చనియె

③ వారు + పోరు
రు + పో వో
వారువోరు.

వారు + పోరు.

వారుపోరు.

5. గసడదవాదేశ సంధి :- ద్వంద్వంబున పదంబు పయి పరుషములకు గసడదవలగు.

ఉదా:-

1) కూర + కాయ
ర + కా గా
కూరగాయలు

② తల్లి + తండ్రి
ల్లి + త ద
తల్లిదండ్రులు

③ ఊరు + పల్లె
రు + ప వ
ఊరువల్లెలు

6. రుగాగమ సంధి :- కర్మధారయంబులందు పేదాది శబ్దంబులకు ఆలుశబ్దము పరంబగునపుడు రుగాగమంబగు.

['ర' ఆగమంగా వచ్చే సంధి]

① పేద + ఆలు
ద + ఆ ర
ర + అ = రా
పేదరాలు

② మనుమ + ఆలు
మ + ఆ ర
ర + అ = రా
మనుమరాలు.

'పేదాదులు' అనగా - పేద, బీద, జవ, ముద్ద, బాలెంత

REDMI NOTE

సూత్రం - II :- కర్మధారయంబునందు తత్సమ శబ్దంబులకు ఆలు శబ్దము పరంబగునపుడు అత్వంబున కుత్వంబును రుగాగమంబును అగు

వివరణ:- కర్మధారయ సమాసంలో మొదటి పదం చివర అత్వం ఉన్నప్పుడు, రెండవపదం (ఆలు) శబ్దము అయినప్పుడు - మొదటి పదం చివర ఉన్న అత్వమునకు బదులుగా ఉత్వము రెండవ పదము 'ఆలు' కు ముందు 'ర' ఆగమంగా వస్తాయి.

ఉదా:- ① ధీర + ఆలు

ర + ఉ ర్ ర

ర + ఉ = రు ; ర + ఆ = రా

ధీరురాలు

② శిష్య + ఆలు

ష్ + య + ఉ ర్ ర

ష్ + య + ఉ = ష్యు ; ర + ఆ = రా

శిష్యురాలు.

7. సరళాదేశ సంధి (ద్రుతప్రకృతిక సంధి):-

1. ద్రుతప్రకృతికము మీది పరుషములకు సరళములగు.

2. ఆదేశసరళములకు ముందున్న ద్రుతమునకు బిందు సంశ్లేషలు విభాషగానగు.

క → గ

చ → జ

ట → డ

త → ద

ప → బ

ఉదా : 1 పూచెను + కలువలు

పూచెను + గలువలు

పూచెంగలువలు

పూచెఁగలువలు

పూచెనలువలు

పూచెనుగలువలు

REDMI NOTE 5 PRO
MI DUAL CAMERA

2. [illegible] + [illegible]

[illegible] + [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible].